

Lapin ELY-keskus
PL 8060
96101 Rovaniemi
kirjaamo.lappi@ely-keskus.fi

LAUSUNTO

12.11.2021

Dnro 444/2021

Asia: Paliskuntain yhdistyksen lausunto YVA-ohjelmasta

Viite: Lausuntopyyntö 12.10.2021, LAPELY/891/2018

HONKAVAARA-ISOVAARAN TUULIVOIMAPUISTOHANKE

YVA-ohjelma

Lapin ELY-keskus pyytää lausuntoa ympäristövaikutusten arviointiohjelmasta, joka käsittelee Honkavaara-Isovaara tuulivoimapuistoa Ylitornion kunnassa, Raanujärven kylän vieressä, ja siihen liittyvää Honkavaara-Petäjäskoski 400 kV voimajohtoa Ylitornio – Rovaniemi -välillä. Hanketta suunnittelee Ylitornion Tuulivoima Oy.

Alueelle suunnitellaan enintään 63 uuden tuulivoimalan rakentamista. Pienimmässä toteutusvaihtoehdossa voimaloita on enintään 47. Suunniteltujen voimaloiden kokonaiskorkeus on korkeintaan 270 metriä. Tuulivoimapuiston sähkönsiirtoa varten suunnitellaan uuden 400 kV voimajohdon rakentamista tuulivoimapuistosta Petäjäskosken sähköasemalle. Suunnitellun voimajohdon pituus on noin 52-58 kilometriä. Tuulivoimapuisto sijoittuu yksityismaille. Voimajohdon reitti sijoittuu suurimman osan matkastaan Metsähallituksen hallinnoimille valtion maille.

Hanke sijoittuu kokonaan Palojärven paliskunnan alueelle. Paliskunnan suurin sallittu eloporomäärä on 5 000 ja poronomistajia on 178. Alueen poronhoito perustuu luonnonlaitumien ja porojen luontaisen laidunkierron ympärivuotiseen hyödyntämiseen. Poronhoito on tärkeä elinkeino Ylitorniolla. Se työllistää, paitsi suoraan elinkeinon parissa myös muilla siihen liittyvillä toimialoilla, kuten matkailussa ja lihan jalostamisessa. Poronhoito ylläpitää alueen kulttuuria, pitää sivukylä asuttuna ja tuo niille arjen turvaa sekä omavaraisuutta, hoitaa maisemaa ja kulttuuriperintöä.

Paliskunnassa on jo tuulivoimatuotantoa ja sen alueelle ja siihen rajautuen on parhaillaan useita tuulivoimahankkeita selvitettävänä. Ne sijoittuvat kuitenkin muihin kuntiin kuin Ylitorniolle, sillä paliskunta sijoittuu neljän kunnan alueelle. Lisäksi paliskunnan alueella on Rovaniemen keskusta ja sen asutusalueita, vt 4 ja rautatie ja alueelle on käynnistetty kaivostoimintaan tähtäävän YVA:n ja maakuntakaavan selvitykset Rompas-Rajapalot alueella. Paliskunnalla on erittäin suuri huoli elinkeinonsa alueiden riittävyydestä ja sen jatkuvuudesta. Paliskunta tekee jo nyt paljon työtä Rovaniemen kaupunkialueelle sekä viljelyksille menevien porojen kanssa. Hiljaisia alueita, missä porot saavat laiduntaa rauhassa, ei ole varaa menettää.

Poronhoitolaki ja maakuntakaavat

Poronhoito on merkittävä ja pitkän historian omaava maankäyttömuoto koko poronhoitoalueella. Poronhoito-oikeus ja siihen kiinteästi kuuluva vapaa laidunnusoikeus on ikiaikainen nautintaoikeus, joka on suoraan lailla turvattu erityinen oikeus (PHL 848/1990): ”Poronhoitoa saadaan tässä laissa säädetyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta” (PHL 3§). Poronhoitolain 53 §:n mukaan: ”suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä, valtion viranomaisen on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajan kanssa.” Honkavaara-Isovaaran tuulipuistohanke sijoittuu osittain valtion maille, eli PHL 53 §:n mukaiset neuvottelut tulee järjestää.

Voimassa olevan Länsi-Lapin maakuntakaavan yleismääräys edellyttää seuraavaa: ”Poronhoitoalueella on turvattava poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset. Poronhoitoon olennaisesti vaikuttavaa alueiden käyttöä suunniteltaessa on otettava huomioon poronhoidolle tärkeät alueet. Valtion maiden osalta on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajien kanssa”. Tv-1 -merkintään, jonka alueella hankealue osittain sijaitsee, on kaavamääräys ”Poronhoitoalueella alueen käyttöä suunniteltaessa tulee ottaa huomioon alueen poronhoidon edellytykset.” Hankealueen länsipuolelle sijoittuu kaavassa ph-merkintä, joka tarkoittaa poronhoidolle erityisen tärkeää kohdetta, erotusaitaa. Erotusaidalle johtavat porojen kuljetusreitit tulee kaavaselostuksen mukaan turvata maankäytön suunnittelussa niin, että aidan toiminnallisuus säilyy.

Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL, 132/1999) 32 §:n mukaan maakuntakaavan on oltava ohjeena yleiskaavaa laadittaessa ja muutettaessa. MRL 39 §:n mukaan yleiskaavaa laadittaessa on otettava huomioon kunnan elinkeinoelämän toimintaedellytykset. Yleiskaava ei saa aiheuttaa maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle kohtuutonta haittaa. Porotalous on Ylitorniolla merkittävä elinkeino ja sen oikeudet ja toimintaedellytykset on turvattava kaavaratkaisussa. Poronhoitajilla on alueella poronhoito-oikeus, he ovat oikeudenhaltijoita, joille ei saa hankkeen kaavalla aiheuttaa kohtuutonta haittaa.

Laki ympäristövaikutusten arvioinnista (YVAL 252/2017) velvoittaa alueella toimivaan elinkeinoon kohdistuvien vaikutusten selvittämiseen. Paliskuntain yhdistys katsoo, että poronhoitoon kohdistuu vaikutuksia, jotka voivat olla merkittäviä ja näin ollen ne on selvitettävä YVA-menettelyssä.

Vaikutukset poronhoidolle

Poronhoito on ekstensiivinen maankäyttömuoto, jonka kannattavuus perustuu laajoihin laidunalueisiin ja porojen luontaisen laidunkierron mukaiseen vapaaseen laiduntamiseen. Paliskunnan toiminnalliseen ympäristöön kuuluvat erilaiset laidunalueet (mm. kesä, talvi, rykimä, vasoma), ja niille siirtymiseen käytettävät alueet, sekä paliskunnan poronhoidon toiminta-alueet ja infrastruktuuri (mm. kuljetusreitit, erotusaidat, kämpät, laidunkiertaidat ym.). Paliskunnan toiminta on suunnitelmallista elinkeinon harjoittamista. Kaikki paliskunnan alueelle tuleva uusi toiminta vaikuttaa poronhoitoon, sillä paliskunta eri

osineen on yhtenäinen toimintaympäristö. Eri alueiden merkityksen suuruus vaihtelee paliskunnan sisällä.

Laaja tuulivoimahanke aiheuttaa mittavat suorat ja epäsuorat laidunmenetykset Palojärven paliskunnalle. Yhtenäinen Keskikairan laidunalue pirstotaan suunnitelmalla, jossa on suuri tuulivoimaloiden alue ja lähes 60 km pitkä, 56–62 m leveä 400 kV:n voimajohtolinja. Laidunmenetyksen tekee merkittäväksi sen sijainti. Hanke sijoittuu paliskunnan tämän osan tärkeimmälle yhtenäiselle laidunalueelle, missä on laidunnusrauha, ja missä laiduntaa noin 1500 poroa vuotuisen laidunkiertonsa eri vaiheissa. Tuulivoimapuisto sijoittuisi paliskunnan keskeisille toiminta-alueille: tärkeille vasoma-ajan ja kesän, syksyn ja talven laidunalueille. Hankealue katkaisee palkisen kahtia.

Useiden pohjoismaisten tutkimusten mukaan porot välttävät ihmistoiminnan aiheuttamaa häiriötä, ja ovat sille herkkiä etenkin kevättalvella, vasoma-aikana ja sen jälkeen pienten vasojen kanssa (Skarin & Åhman 2014, Skarin ym. 2015, Skarin ym. 2018). Etenkin Ruotsissa on tutkittu poronhoidolle aiheutuvia vaikutuksia tuulivoiman osalta. Skarinin ym. (2015) mukaan vasomaisaikana porovaatimet välttivät tuulipuistoja niiden rakentamisaikana jopa 3,5 km päähän alueesta. Porojen laidunalueen välttämistä ilmeni sekä elinpiirin valinnan tasolla, että elinpiirin sisällä tapahtuvalla laitumen valinnan tasolla. Porot myös lakkasivat käyttämästä tai käyttivät vähemmän tuulipuistojen läheisistä vakiintuneista kulkureiteistään ja liikkuivat nopeammin alueen poikki, mikä kielii stressistä (Skarin ym. 2015). Tuulivoiman aiheuttama häiriö (melu ja liike) porojen laiduntamiselle vasoma-aikana on todettu myös pysyvän hankkeiden toiminnan aikaisena (Skarin ym. 2018). Tällöin aiheutuu välillisiä laidunmenetyksiä laajemmalla alueella kuin itse hankealue. Mikäli laidunresurssi esimerkiksi kulumisen vuoksi vähenee alueelta ja alue muuttuu rauhattomaksi, on mahdollista, että porot eivät pysy alueella myöskään syksyllä ja syystalvella. Tämä johtaa siihen, että poronhoito tulee järjestää alueella uudelleen, mikä vaatii työtä ja mahdollisesti uusia poronhoidon rakenteita.

Laidunten vähentyessä, pirstoutuessa ja käytettävyyden heiketessä muuten, porojen laidunnuspaine lisääntyy muilla alueilla ja laitumet kuluvat epätasaisesti. Tämä voi johtaa siihen, että porojen teurastuotto (vasaprocentti) alenee, teuraspainot alenevat ja porotalouden lihantuotto kärsii. Toisaalta poroja voidaan joutua ottamaan lisäruokinnan piiriin entistä aiemmin, jos ne pyrkivät lähtemään normaaleilta laidunalueiltaan pois tai jos ne eivät saa tarpeeksi ravintoa kuluneilta laidunalueilta. Aikaistunut lisäruokinta tarkoittaa lisäkustannuksia ja elinkeinon kannattavuuden heikkenemistä edelleen. Hanke myös todennäköisesti aiheuttaa porojen siirtymisen alueille, missä ne aiheuttavat haittaa vakitukselle asutukselle ja kesämökkiläisille. Tämä on poronhoitolaissa kiellettyä, joten Palojärven paliskunnalle aiheutuu valtavasti lisätyötä ja kustannuksia porojen siirtämisestä, vahinkojen estämisestä ja korvaamisesta. Lisäksi aiheutuu ristiriitoja asukkaiden kanssa.

Hanke vaikeuttaa poronhoitotöitä alueella sekä kesällä (vasanmerkintä) että syksyllä (erotukset) haittaamalla porojen kuljettamista aitoihin. Kaikkiin alueen ja lähialueen aitoihin johtavat porojen kuljetusreitit sijoittuvat hankealueelle. Tuulivoimapuiston hankealueelle sijoittuu Hosiovaaran erotusaita ja kämpä. Lisäksi tuulivoimapuiston läheisyyteen sijoittuvat Kaupinlehdon ja Palorovan erotusaidat.

Suoraan voimajohtoreitille VEB sijoittuu paliskunnan perinteinen, laaja pääerotusaita, Susirova. Voimajohto rikkoo aitapaikan rakenteet todennäköisesti useasta kohtaa. Myös reittivaihtoehto VEA tulee lähelle Susirovan aitapaikkaa. Kumpikin vaihtoehto sijoittuu erotusaidan siuloihin eli alueelle mistä porot kuljetetaan aitaan. Alue on poronhoidolle erittäin merkittävä. Asiaa ei mainita YVA-ohjelmassa lainkaan. Voimajohtoreittien läheisyyteen etelämpänä sijoittuu Sarvivaaran ja Metsälallin erotusaidat sekä Pisavaaran erotusaita, jota YVA-ohjelmassa väitetään siirtoaidaksi. Susirova on myös paliskunnan paimentopaikka, eli paliskunnalla on alueella vanhan porotilalain mukainen noin hehtaarin kokoinen hallintaoikeus valtion maalle, jossa sijaitsee kämppä. Aidassa käsitellään syksyisin reilu 1 000 poroa ja kesällä noin 2 000 poroa eli merkitään 700-800 vasaa. Poroja tuodaan aitaan kaikkialta ympäristöstä, Rovaniemen kaupungista saakka. Voimajohto vähentää ja pirstoo laitumia, vaikuttaa porojen laidunnukseen ja vaikeuttaa poronhoitotöitä.

Tuulivoimahanke koskee suoraan lähes kaikkia paliskunnan poronomistajia. Hankealueelle ja sen vaikutusalueelle on investoitu mittavasti niin paliskunnan kuin yksityisenkin poronhoidon ja lihanjalostamisen infrastruktuurin kehittämiseen. Hankealueen kaikki teurasporot jalostetaan itse ja poronomistajat ovat satsanneet elinkeinonsa kehittämiseen. Kaikki alueella tuotettu poronliha myydään suoramyyntinä rovaniemeläisille kuluttajille sekä kuluttajille ympäri Suomen. Alueella on useita nuoria, jotka ovat jatkaneet tai haluavat jatkaa perheensä elinkeinoa. Alueella toimii myös porotilamatkailuyrittäjiä. Alueen poronhoito on kestäväällä pohjalla.

Näin valtava hanke keskeisellä poronhoidon toiminta-alueella tarkoittaa elinkeinon loppua näille ihmisille. Porojen kanssa ei voida siirtyä toisille alueille, koska sellaisia ei ole. Tuulivoimatuotannon vaikutukset ulottuisivat myös naapuripaliskuntiin, esimerkiksi mikäli poroja siirtyy niiden alueille. Näin suuren voimajohdon rakentaminen johtaa väistämättä myös muihin hankkeisiin lähialueella.

YVA-ohjelma

Ympäristölle aiheutetut muutokset vaikuttavat aina poronhoitoon. Poronhoitoon kohdistuvien vaikutusten asianmukaiseen selvittämiseen ja huomioon ottamiseen suunnittelussa ohjaa paitsi poronhoitolaki, myös YVA-laki sekä alueella voimassa ja vireillä olevat maakuntakaavat.

Poronhoitoon kohdistuvat vaikutukset tulee arvioida laajasti. Selvitysalueena tulee olla koko Palojärven paliskunta ja tarvittaessa myös naapuripaliskunnat, joihin vaikutuksia voi kohdistua. Arvioinnissa tulee selvittää hankealueen ja vaikutusalueen merkitys paliskunnan poronhoidolle eli paljonko poroja laiduntaa ja käsitellään poronhoitotöissä alueilla mihinkin aikaan vuodesta. Arvioinnissa tulee selvittää hankkeen rakennelmien (voimalat, voimajohto, tiestö ym.) ja toimintojen vaikutukset porolaitumiin (määrä, laatu), porojen laidunten käyttöön, poronhoitotoimintaan (muuttuminen/vaikeutuminen, turvallisuusrisikit ym.) ja poronhoidon järjestämiseen. Lisäksi poroille aiheutuvia vahinkoja (liikenne, tippuva jää) tulee selvittää. Myös hankkeen vaikutukset porotalouteen, sekä sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset alueen

poronhoitoon tulee arvioida. Vaikutusten arvioinnissa tulee selvittää sekä suorat että välilliset vaikutukset. Vaikutusten arvioinnissa tulee käsitellä niin rakentamisen aikaiset kuin toiminnan aikaisetkin vaikutukset sekä mahdolliset toiminnan jälkeiset pysyvät vaikutukset. Menettelyssä tulee etsiä toimenpiteitä haitallisten vaikutusten estämiseen, lieventämiseen ja kompensointiin yhteistyössä alueen poronhoidon harjoittajien kanssa.

Hankkeessa on sekä tuulivoimaloiden alueen että sähkönsiirron osalta välttämätöntä selvittää niiden yhteisvaikutukset olemassa olevien ja suunnitteilla olevien hankkeiden kanssa. Paliskuntaan on suunnitteilla useita laajoja tuulivoima-alueita (jopa 8 hanketta on sen alueella tai lähialueella) ja samalle sähköasemalle ollaan vetämässä samansuuruisia (eli kaikkein suurimpia mahdollisia) 400 kV voimajohtoja eri suunnista. Milloin tulee vastaan kynnys, ettei niitä voida toteuttaa? Kuka sen päättää? Yhteisvaikutusta poronhoitoon aiotaan arvioida asukaskyselyn kautta. Tämä ei ole mitenkään riittävää. Muut hankkeet sijoittuvat muihin kuntiin Palojärven paliskunnan alueelle. Samat menetelmät tulee olla käytössä yhteisvaikutusten arvioinnissa kuin muussakin poronhoitoon kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa. Myös erilaisten hankkeiden kumulatiiviset vaikutukset tulee arvioida: millainen vaikutus paliskuntaan on muulla maankäytöllä ja miten se näkyy yhdessä tämän hankkeen kanssa?

YVA-ohjelman mukaan poroelinkeinoon kohdistuvia vaikutuksia arvioidaan erillisselvityksellä, jonka tekee Sweco Finland Oy. Asiakirjassa ei kerrota kuka laatii arvioinnin ja millä asiantuntemuksella. Kappaleessa 10.3.7. luetellaan vaikutusmekanismeja. Ne ovat puutteelliset ja antavat syytä epäillä, ettei selvittäjä ole kärryillä tämän hankkeen mahdollisista vaikutuksista alueen poronhoidolle. Toisin kuin ohjelmassa mainitaan, hankkeen vaikutukset koko paliskunnan poronhoidolle tulee arvioida, ei vain lähi-alueen poronhoidolle. Hanke vaikuttaa koko paliskunnan poronhoitoon, koska se on näin laaja. Paliskunta laittumiseen, muine toiminnallisine alueineen ja rakenteineen on yhtenäinen toimintaympäristö, ja muutokset sen yhdessä osassa vaikuttavat myös muualle.

Paikkatietoanalyysijä, tilastoja ja tieteellistä tutkimustietoa pohjoismaista tulee hyödyntää arvioinnissa. Paliskuntaa on syytä haastatella alueen merkityksestä ja poronhoitoon kohdistuvista vaikutuksista. Lisäksi tulee hakea yhteistyössä paliskunnan kanssa keinoja estää haitallisia vaikutuksia sekä vähentää niitä vaikutuksia, joita ei ole mahdollista estää. Hankkeen sähkönsiirto sijoittuu valtionmaille, ja niitä koskee PHL 53 §:n neuvotteluvelvollisuus. Yksityismaille sijoittuvissa hankkeissa on myös käyty elinkeinojen yhteensovittamiseksi em. lakisääteisen neuvottelun tyyppisiä neuvotteluita, joista saadut kokemukset ovat olleet hyviä. Paliskuntain yhdistys muistuttaa, että hyvä neuvottelukäytäntö tarkoittaa sitä, että neuvottelut aloitetaan riittävän aikaisessa vaiheessa, tasapuolisin tiedoin ja että neuvotteluiden lähtökohtana on tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa asioihin.

Poronhoidon vaikutusten arviointia varten aiotaan järjestää tapaamisia paliskunnan kanssa. PHL 53 §:n mukaisia neuvotteluita ei ole pidetty ennen YVA-ohjelman jättämistä. Paliskunta on ilmaissut suuren huolensa hankkeesta useissa eri tilanteissa. Neuvottelut siitä ovatko aiotut arviointimenetelmät ja niiden laajuus riittäviä, olisi tullut järjestää jo ohjelmavaiheessa. Neuvotteluita tulee järjestää YVA-selostusvaiheessa riittävä määrä. Ja mikäli hanke etenee, myös muissa menettelyissä tulee neuvotella niiden

sisällöstä (esim. osayleiskaava) sekä hankkeen seurannasta ja seurannan pelisäännöistä tulee sopia paliskunnan kanssa.

YVA:ssa käsiteltävät vaihtoehdot ovat: VE0; Hanketta ei toteuteta, VE1; Enintään 63 tuulivoimalaa, VE2; Enintään 58 tuulivoimalaa, VE3; Enintään 52 tuulivoimalaa, VE4; Enintään 47 tuulivoimalaa. Ohjelmassa on kirjoitettu seuraavasti (s. 35) ”Vaihtoehdossa VE2 on voimalamäärää pienennetty poronhoidon kannalta merkittäviltä alueilta. Vaihtoehdossa VE3 voimalamäärää on edelleen pienennetty porojen laidunalueilta ja vaihtoehdossa VE4 voimalamäärä on pienin ja sijoittelussa on huomioitu poronhoidon lisäksi alueelle sijoittuva päiväpetolinnun pesäpaikka.” Voimaloiden vähentämistä ei selitetä mitenkään; miltä tärkeältä alueelta voimaloita on poistettu? Oliko tärkeydestä kysytty paliskunnalta? (Paliskunnan mukaan ei ole.) Toisessa vaihtoehdossa poistettu voimala on lisätty takaisin vaihtoehtoon. Miksi näin, jos kerta oli alun perin poistettu poronhoidolle tärkeältä alueelta? Kaikki hankevaihtoehdot ovat käytännössä yhtä laajoja, niistä on otettu muutamia voimaloita pois sieltä täältä keskeltä aluetta. Poronhoidon näkökulmasta näillä ei ole merkitystä, kun itse hankealue ei käytännössä pienene. Hankkeen vaihtoehdot eivät ole todellisia vaihtoehtoja eikä niihin voi ottaa kantaa, kuten YVA-ohjelman lausunnossa tulisi voida ottaa. On erittäin kyseenalaista, että vaihtoehtojen muodostamisessa väitetään huomiodun poronhoitoa, kun todellisuudessa näin ei ole ja paliskunnalta ei ole kysytty mitään.

Sähkönsiirtovaihtoehdoissa ei myöskään juuri ole eroa poronhoidon näkökulmasta. Sähkönsiirron vaihtoehtoista kumpikin aiheuttaa poronhoidolle merkittävää haittaa niiden pirstoessa paliskunnan perinteisen Susirovan pääerotusaidan käytön.

Kaiken kaikkiaan kuvatut menetelmät, poronhoidon nykytilan kuvaus ja selvitettävät vaikutukset ja vaikutusmekanismit ovat YVA-ohjelmassa puutteelliset. Arvioijan pätevyydestä ei voida varmistua.

Palojärven paliskunta vastustaa hanketta jyrkästi. Myös Paliskuntain yhdistys katsoo, ettei hanke ole toteuttamiskelpoinen sen poronhoidolle aiheuttaman kohtuuttoman haitan vuoksi.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
Toiminnanjohtaja

Viitteet

Skarin A. & B. Åhman (2014). Do human activity and infrastructure disturb domesticated reindeer? The need for the reindeer's perspective. *Polar Biology* 37 s. 1041-1054.

Skarin, A. Nellemann C. Rönnegård L. Sandström P. & H. Lundqvist (2015). Wind farm construction impacts reindeer migration and movement corridors. *Landscape Ecology* 30: 1527-1540.

Skarin, A., Sandström, P., Alam, M. (2018). Out of sight of wind turbines—Reindeer response to wind farms in operation. *Ecology and Evolution* 2018; 1-14.

ma/ao